

17. Lög um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga (1936 nr. 7) [Act on contracts, agency and invalid legal acts]. (1936). Retrieved from <https://www.althingi.is/lagas/129/1936007.html> [in Icelandic].
18. Lög um neytendakaup (2003 nr. 48) [Act on consumer purchases]. (2003). Retrieved from <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2003048.html> [in Icelandic].
19. Lög um neytendasamninga (2016 nr. 16) [Act on consumer contracts]. (2016). Retrieved from <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2016016.html> [in Icelandic].
20. Lög um eftirlit með viðskiptaháttum og markaðssetningu (2005 nr. 57) [Act on supervision of business practices and marketing]. (2005). Retrieved from <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2005057.html> [in Icelandic].
21. Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (LOV-1918-05-31-4) [Contracts Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1918-05-31-4> [in Norwegian].
22. Lov om forbrukerkjøp (LOV-2002-06-21-34) [Consumer Purchase Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-21-34> [in Norwegian].
23. Bustadoppføringslova (LOV-1997-06-13-43) [Dwelling Construction Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-43> [in Norwegian].
24. Lov om finansavtaler (LOV-2020-12-18-146) [Financial Contracts Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-12-18-146> [in Norwegian].
25. Lov om kommisjon (LOV-1916-06-30-1) [Commission Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1916-06-30-1> [in Norwegian].
26. Lov om handelsagenter og handelsreisende (LOV-1992-06-19-56) [Agency Act]. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-06-19-56> [in Norwegian].

Стаття надійшла до редакції: 19.11.2025

УДК 323.2:342.7

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-237-242

Мілова Тетяна Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент

кафедри загальноправових дисциплін та державного управління

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

tmilovanik@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1480-6772

Разєнков Данило Денисович,

студент другого курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти

освітньої програми «Право»

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

kozakomtvua@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ЛОБІЗМУ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

У статті досліджується концептуалізація поняття лобізму в сучасній науці та правовій практиці. Розглянуто історію формування терміну від XVI століття до сучасності, його трансформацію від релігійного та парламентського впливу до легітимного інституту демократії. Проаналізовано підходи українських та зарубіжних науковців до визначення лобізму, його політичний, правовий, економічний і комунікаційний виміри. Досліджено відмінності між лобіюванням та адвокацією, виділено їхні спільні риси та окреслено характерні ознаки для чіткого розмежування цих понять.

Особлива увага приділена законодавчому регулюванню лобістської діяльності в Україні, зокрема прийняттю Закону України «Про лобіювання», його перевагам і недолікам. Зауважується, що законодавець не відносить до об'єктів лобіювання органи виконавчої влади, чим унеможливило здійснення лобістської діяльності щодо прийняття адміністративних актів. Зазначається, що адвокація залишена невизначеною і нерегульованою, що може створювати ризики для її суб'єктів.

У дослідженні підкреслюється значення лобізму як механізму представництва та захисту групових інтересів у демократичному процесі, що забезпечує прозорість, підзвітність і участь громадян у формуванні політики. Стаття пропонує системне наукове осмислення лобізму, що дозволяє інтегрувати історичний досвід, сучасну практику та європейські стандарти правового регулювання.

Ключові слова: лобізм, лобіювання, лобістська діяльність, адвокація, євроінтеграція, правове регулювання, публічна влада.

Milova T., Razienkov D. CONCEPTUALIZATION OF THE CONCEPT OF LOBBYING IN CONTEMPORARY SCIENCE

The article examines the conceptualization of lobbying in contemporary scholarship and legal practice. It considers the history of the term from the 16th century to the present, tracing its transformation from religious and parliamentary influence to a legitimate institution of democracy. The article analyzes the approaches of Ukrainian and foreign scholars to defining lobbying, highlighting its political, legal, economic, and communicative dimensions. Differences between lobbying and advocacy are examined, their common features identified, and characteristic attributes outlined to clearly distinguish these concepts.

Particular attention is given to the legal regulation of lobbying activities in Ukraine, including the adoption of the Law of Ukraine "On Lobbying," as well as its advantages and shortcomings. It is noted that the legislator does not include executive authorities among the objects of lobbying, thereby limiting lobbying activities with respect to the adoption of administrative acts. It is also noted that advocacy remains undefined and unregulated, which may create risks for its practitioners.

The study emphasizes the importance of lobbying as a mechanism for representing and protecting group interests in the democratic process, ensuring transparency, accountability, and citizen participation in policymaking. The article provides a systematic scholarly understanding of lobbying, integrating historical experience, contemporary practice, and European standards of legal regulation.

Keywords: lobbyism, lobbying, lobbying activities, advocacy, European integration, legal regulation, public authorities.

Постановка проблеми. Лобізм є важливим інститутом сучасних демократичних систем, проте його сутність, межі та механізми впливу залишаються предметом активних наукових дискусій. Незважаючи на тривалу історію формування, багатогранність проявів і розвиток законодавчого регулювання в різних країнах, у правовій науці не існує єдиного підходу до визначення поняття лобізму. Науковці відзначають його політичний, правовий, економічний та комунікаційний виміри, що ускладнює концептуалізацію та практичне регулювання цього явища.

В Україні протягом багатьох років здійснювалися численні спроби легалізувати лобізм і встановити правове регулювання лобістської діяльності. Протягом більш ніж тридцяти років лобізм не мав чіткого законодавчого визначення, хоча широко застосовувався на практиці. З початком євроінтеграційних процесів відбувається адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, а законодавче закріплення лобізму стало однією з вимог Європейської комісії. У цьому контексті 23 лютого 2024 року було прийнято Закон України «Про лобіювання», що встановив базові правила регулювання лобістської діяльності. Водночас закон має низку недоліків, дискусійних положень та не враховує всі аспекти сучасного лобізму. Це підкреслює необхідність подальшого наукового осмислення та концептуалізації поняття лобізму, що дозволило б узгодити теоретичні підходи, історичний досвід та сучасні законодавчі практики України й інших демократичних країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти становлення та дефініції лобізму розкривали у своїх працях такі науковці як: І. Ворчакова, Ю. Ганжуров, Р. Євченко, А. Колісниченко, С.Кравченко, В. Кучерявий, М. Недюха, В. Нестерович, О. Одінцова, К. Пашкова, М. Рачинська, М.Росенко, В. Сумська, А. Трофименко, М. Федорін, Т. Яровой та інші.

Мета статті полягає у концептуалізації поняття лобізму в сучасній політико-правовій науці шляхом аналізу еволюції його становлення, узагальнення наукових підходів до визначення лобізму, а також дослідження законодавчого розуміння цього явища та його характерних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Походження терміна «лобіювання» пов'язане з поняттям «лобі», яке вперше було зафіксоване у 1553 році. У латинській мові цей термін означав прохідні коридори, що зазвичай розташовувалися в монастирських спорудах. У середньовічний період такі приміщення слугували місцем зустрічей впливових осіб та проведення перемовин із представниками церковної ієрархії, а також використовувалися для обговорення суспільно значущих питань і проблем.

З 1640 року термін «лобі» набув нового значення і почав застосовуватися до приміщень, що знаходилися біля залів засідань у будівлі Палати громад англійського парламенту. У цих кулуарах парламентарям дозволялося контактувати із зацікавленими громадянами, які не мали доступу до пленарних засідань. У лобі перебували представники певних інтересів, які чекали нагоди поспілкуватися з депутатами, аби переконати їх у необхідності ухвалення певних рішень або законопроектів.

У XVII ст. термін лобі набув сталого розуміння й застосування у Великій Британії, а також поширювався на її колонії та інші країни.

У XIX ст. у США сформувалися поняття лобіювання та лобіст. Вони мали негативне забарвлення та переважно асоціювалися із хабарництвом з метою купівлі голосів депутатів парламенту.

Наприкінці XIX – початку XX ст. остракізм по відношенню лобіювання починає йти на спад. Разом із цим, відбувається переосмислення змісту поняття «лобіювання», яке починає розглядатися не як різновид корупції, а як легітимний засіб впливу на владу з метою прийняття нормативно-правових актів із урахуванням інтересів певних груп та осіб, а також як елемент, що є сумісним із демократичним урядуванням [3, с. 44].

Завершальний етап становлення інституту лобізму, пов'язаний із його правовим закріпленням, розпочався у 1935 році з ухвалення у США Закону «Про холдингові компанії у сфері комунальних послуг». Зазначений нормативно-правовий акт, зокрема, передбачав процедури регулювання діяльності лобістів

енергетичних компаній. Подальший розвиток правового регулювання лобістської діяльності відбувся у 1946 році з прийняттям Конгресом США Закону «Про федеральне регулювання лобіювання», який став першим у світі спеціальним нормативно-правовим актом, спрямованим на комплексне врегулювання лобізму та визначення правового статусу осіб, що здійснюють лобістську діяльність. У наступні періоди законодавство про лобізм у США зазнавало подальшого розвитку та вдосконалення, водночас аналогічні моделі правового регулювання поступово впроваджувалися в інших країнах світу, у тому числі в Україні.

На думку Ю. Журби, у розвитку лобізму можна виокремити такі періоди:

- 1) релігійний (виникнення у XVI ст.), має відношення до значного впливу Церкви та різних релігійних утворень на прийняття урядами та меценатами соціально-економічних та політичних рішень;
- 2) світський (перша половина XVII ст.), пов'язаний із процесом обговорення та прийняття необхідних різнопланових рішень під час світських зустрічей, коли вплив Церкви на уряди держав був значною мірою ослаблений;
- 3) парламентський (середина XVII ст.), пов'язаний з активною діяльністю та політичним піднесенням британського парламенту, який отримав відносну свободу від влади монарха;
- 4) дискусійний (перша половина XIX ст.), пов'язаний із початком гострих політичних дебатів у конгресі США, ця ж форма безпосередньо пов'язана з розвитком демократії;
- 5) груповий (середина XIX ст.), належить до розвитку політичних партій та політичних спілок;
- 6) правовий (XIX–XX ст.), передбачає виникнення проявів корупції у процесі розвитку лобізму [1, с. 15-16].

Загалом поняття лобізму має тривалу історію формування, розвитку та переосмислення, у процесі якої воно набуло сучасного змістовного наповнення. У різні історичні періоди цей термін використовувався як у негативному, так і в позитивному значенні. Водночас лобізм як правова та політико-правова категорія не має однозначного та чітко визначеного тлумачення, що зумовлює існування значної кількості наукових підходів до його розуміння. Так, В. Нестерович визначає лобіювання як «процес легального впливу на чітко визначені законом органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а також на їх посадових осіб з боку зареєстрованих у встановленому законом порядку фізичних та юридичних осіб з метою закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (клієнтів) у нормативно-правових актах, що приймаються» [3, с. 51].

На думку П. Шляхтуна, лобіювання – це організований вплив різних суспільних груп на представників органів державної влади з метою прийняття вигідних для себе рішень [8, с. 71].

Розширене тлумачення категорії лобізму пропонує А. Стельмах, який розглядає його, по-перше, як політологічну категорію, що функціонує у процесі ухвалення політичних рішень і спрямована на відстоювання політичних інтересів окремих еліт та заінтересованих груп. У цьому контексті лобізм постає як інститут політичної системи, що охоплює діяльність, пов'язану з просуванням інтересів приватних осіб і корпоративних структур у органах державної влади з метою ухвалення рішень, які є для них вигідними або прийнятними. По-друге, у комунікаційному вимірі лобізм трактується як форма інституціоналізованого діалогу між заінтересованими групами та органами публічної влади (органами державної влади, парламентом, урядом), спрямованого на вплив на ухвалення відповідних державно-управлінських рішень. По-третє, в економічному аспекті лобізм розглядається як процес просування інтересів великого бізнесу у сфері визначення пріоритетів державної економічної політики, що забезпечує відповідним суб'єктам отримання фінансових переваг та формування економічного впливу на діяльність державних інституцій. По-четверте, з юридичної точки зору лобізм постає як механізм участі у формуванні та прийнятті нормативно-правових актів України. По-п'яте, як вид професійної діяльності лобізм характеризується здійсненням спеціалізованої діяльності окремими суб'єктами, яка потребує належного нормативно-правового врегулювання у чинному законодавстві України. По-шосте, у механістичному розумінні лобізм являє собою сукупність механізмів, інструментів, методів і процедур, спрямованих на формування впливу в процесі ухвалення державно-управлінських рішень та розроблення проєктів нормативно-правових актів [7, с. 38].

Попри різноманіття підходів до тлумачення лобізму, на думку науковців, варто виокремити його ключові характеристики. Зокрема, лобіювання розглядається як механізм представництва та відстоювання групових інтересів, спрямований на зміну або коригування конкретних напрямів державної політики. Водночас воно виступає формою взаємодії між групами інтересів і суб'єктами публічної влади, насамперед представниками законодавчої та виконавчої гілок влади. Лобізм також визнається легітимною складовою демократичного процесу, що сприяє розширенню політичної участі громадян, об'єднаних спільними інтересами. При цьому сучасна практика лобіювання не обмежується безпосередньою комунікацією з представниками влади, а включає використання адвокаційних та PR-кампаній з метою легітимації діяльності груп інтересів, які здійснюють відповідний вплив [5, с. 24].

У науковій літературі лобізм зазвичай розглядається крізь призму широкого та вузького підходів до його розуміння. У межах широкого підходу лобізм охоплює будь-яку діяльність, що здійснюється громадянами, громадськими організаціями, політичними партіями та іншими об'єднаннями з метою впливу на органи державної влади й органи місцевого самоврядування для реалізації власних інтересів. За такого трактування лобізм, хоча й не повністю ототожнюється, однак за своїм змістом є близьким до адвокатури.

Вузький підхід, натомість, передбачає розуміння лобізму як цілеспрямованої взаємодії чітко

визначених суб'єктів лобіювання з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з метою просування власних або чужих інтересів шляхом досягнення домовленостей щодо ухвалення конкретних управлінських чи нормативних рішень. З огляду на часткове перетинання змісту зазначених понять, доцільним є детальніший аналіз категорії адвокації та її відмежування від лобізму.

Адвокація – це дії, що здійснюють люди або організації з метою впливу на прийняття рішень на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні щодо вдосконалення або змін у політиці [6, с. 6].

З метою чіткого розмежування понять адвокації та лобізму доцільно звернутися до їхніх характерних ознак. Так, до основних ознак адвокації належать: прагнення впливати на формування суспільної думки та залучення громадян до процесів розроблення публічних політик; дослідження й обговорення широкого кола соціальних, економічних та інших суспільно значущих проблем; інформування членів організацій про стан законодавства без прямого заклик до вчинення певних дій; поширення інформації щодо питань, які впливають на діяльність та існування неприбуткових організацій; надання публічних консультацій законодавчим органам у відповідь на офіційні письмові запити (зокрема під час парламентських слухань); а також підготовка коментарів і проведення досліджень щодо адміністративних або відомчих правил і положень [5, с. 23].

Натомість ознаками лобіювання є: цілеспрямований вплив на конкретні законодавчі акти чи проекти нормативно-правових актів; безпосереднє звернення до представників законодавчої влади з метою підтримки або протидії прийняттю конкретного законодавства (*direct lobbying*); ініціювання звернень громадськості до законодавців на підтримку або проти певних законодавчих рішень (*grassroots lobbying*); проведення коаліційних зустрічей, спрямованих на координацію лобістської діяльності щодо конкретного законодавства; підготовка та поширення лобістських матеріалів, які обґрунтовують відповідну позицію або містять конкретні рекомендації [5, с. 23].

На нашу думку, адвокація та лобізм є самостійними, хоча й взаємопов'язаними поняттями. Водночас між ними існує тісний змістовий зв'язок і певне переплетення, оскільки адвокація за своїм змістом охоплює лобізм як одну з форм впливу на процес ухвалення публічних рішень.

Як свідчить міжнародний досвід, лобіювання розглядається як усна або письмова взаємодія з державними або публічними посадовцями з метою впливу на законодавчі, політичні та адміністративні рішення. Так, Венеціанська комісія (Європейська комісія «За демократію через право») визначає його як комунікацію приватних осіб чи груп із посадовцями з аналогічною метою [9], а Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у своїх рекомендаціях формулює лобіювання у подібний спосіб [10]. Це підкреслює, що діяльність лобістів спрямована не лише на законодавчу, а й на виконавчу владу.

Важливо розглянути, як вітчизняний законодавець визначає поняття лобізму та на яких аспектах робить наголос. Так, у п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про лобіювання» зазначено, що лобіювання – це діяльність, яка здійснюється з метою впливу (або спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується безпосередньо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи, і стосується предмета лобіювання [4].

Слід детальніше розглянути цю дефініцію. Зокрема, у п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про лобіювання» під об'єктом лобіювання законодавець розуміє суб'єкта правотворчої діяльності (за винятком Українського народу на всеукраїнському референдумі та територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб'єкта правотворчої ініціативи [4]. Водночас законодавець виключає з числа об'єктів лобіювання органи виконавчої влади, які приймають адміністративні рішення у формі адміністративного акту, що суперечить усталеній практиці країн ЄС та США.

Ще одним важливим аспектом є те, що законодавець, розробляючи зазначений закон, вирішив не регулювати питання адвокації, оскільки це могло б суперечити європейським стандартам і поставити адвокаційну діяльність під ризик. Таке рішення вважається правильним за умови існування окремого закону, який визначає поняття адвокації, регулює сферу її застосування та, що особливо важливо, відокремлює її від лобізму. Водночас категорія «адвокація» наразі законодавчо не визначена в Україні і не врегульована, що фактично ставить під загрозу діяльність суб'єктів адвокації, адже окремі їхні дії можуть кваліфікуватися як лобістська діяльність.

Порівнюючи положення чинного Закону України «Про лобіювання» з європейським розумінням цього явища, Заєць Д.Г. підкреслює, що лобіювання є значно ширшим механізмом впливу на владу, ніж просте посередництво між бенефіціарієм і представником влади з питань нормативного впливу на комерційні інтереси. Воно спрямоване на ефективний, прозорий і легітимний вплив на органи влади з метою досягнення будь-якої законної мети бенефіціарія або інших осіб [2, с. 17].

Висновки. Поняття «лобізм» передбачає діяльність фізичних чи юридичних осіб, громадських організацій або інших суб'єктів, спрямовану на вплив на органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади у власних інтересах або інтересах третіх осіб з метою прийняття, зміни або скасування нормативно-правових актів чи адміністративних рішень.

Лобізм пройшов тривалий шлях формування та розвитку, і в контексті євроінтеграційних процесів він нарешті отримав законодавче закріплення в Україні. Прийняття Закону України «Про лобіювання» стало

важливим кроком у врегулюванні цього явища, хоча законодавець обрав вузьке трактування поняття, зокрема, до об'єктів лобіювання не включено органи виконавчої влади, а питання адвокатури взагалі залишено поза межами правового регулювання. Основним поштовхом до ухвалення закону була не стільки внутрішня потреба врегулювати лобістську діяльність, скільки виконання вимог Європейської комісії щодо законодавчого забезпечення лобізму в рамках євроінтеграційних стандартів. Попри це, закон створив правове поле для легітимного впливу на органи влади та закріпив базові механізми лобізму, що сприяє прозорості, підзвітності та демократичному представництву групових інтересів.

Концептуалізація лобізму в сучасній політико-правовій науці підтверджує його багатомірний характер – політичний, правовий, економічний та комунікаційний, і підкреслює його значення як невід'ємного елемента демократичного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Журба Ю.А., Гончаренко О.А. Лобізм: загальнотеоретичний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 11-16.
2. Заєць Д. Г. Розуміння лобіювання в правовому регулюванні в Україні крізь призму європейського бачення. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. сем., м. Житомир, 10 жов. 2024 р. Житомир: Житомирська політехніка, 2024. С. 15-18.
3. Нестерович В. Ф. Етимологія та феномен поняття «лобіювання»: гносеологічний вимір. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1. С. 40-51.
4. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 р. № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>
5. Радіонов Д. Р. Лобіювання: міжнародна практика нормативно-правового регулювання та перспективи в Україні. Київ, 2024. 288 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/7dee5f36-2fcf-45b2-a8ee-41847a91d530>
6. Станкевич-Волосянчук О. І. Адвокація як метод впливу: практичний посібник. Ужгород, 2013. 80 с.
7. Стельмах А.В. Розвиток інституту лобізму в системі забезпечення державної безпеки України. дис. на здоб. наук. ст. канд. наук з держ. управ. Харків, 2021. 213 с.
8. Шляхтун П.П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське видавництво, 2003. 151 с.
9. Venice Commission. Report on the Role of Extra-Institutional Actors in a Democratic System (Lobbying) : Doc. CDL-AD(2013)011-e. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL%20AD\(2013\)011%20e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL%20AD(2013)011%20e)
10. OECD, Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying, OECD/LEGAL/0379 URL: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/256/256.en.pdf>

REFERENCES:

1. Zhurba, Yu. A., & Honcharenko, O. A. (2016). Lobbyism: general theoretical analysis. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 3, 11–16. [in Ukrainian].
2. Zaiets, D. H. (2024). Rozuminnia lobiiuvannia v pravovomu rehuliuванні v Ukraini kriz pryzmu yevropeiskoho bachennia [Understanding lobbying in legal regulation in Ukraine through the prism of the European vision]. In *Pravova polityka Ukrainy: istoriia ta suchasnist* (pp. 15–18). Zhytomir: Zhytomir Polytechnic. [in Ukrainian].
3. Nesterovych, V. F. (2010). Etymolohiia ta fenomen poniattia «lobiiuvannia»: hnoseolohichni vymir [Etymology and phenomenon of the concept of “lobbying”: epistemological dimension]. *Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*, 1, 40–51. [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *On lobbying: Law of Ukraine No. 3606-IX of February 23, 2024*. Retrieved October 14, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> [in Ukrainian].
5. Radionov, D. R. (2024). *Lobiiuvannia: mizhnarodna praktyka normatyvno-pravovoho rehuliuванні ta perspektyvy v Ukraini* [Lobbying: international practice of legal regulation and prospects in Ukraine]. Kyiv. Retrieved October 20, 2025, from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/7dee5f36-2fcf-45b2-a8ee-41847a91d530> [in Ukrainian].
6. Stankevych-Volosianchuk, O. I. (2013). *Advokatsiia yak metod vplyvu: praktychni posibnyk* [Advocacy as a method of influence: a practical guide]. Uzhhorod. [in Ukrainian].
7. Stelmakh, A. V. (2021). *Rozvytok instytutu lobizmu v systemi zabezpechennia derzhavnoi bezpeky Ukrainy* [Development of the institute of lobbying in the system of ensuring state security of Ukraine] (Candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian].
8. Shliakhtun, P. P. (2003). *Parlamentaryzm: slovnyk-dovidnyk* [Parliamentarism: dictionary-reference book]. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [in Ukrainian].
9. Venice Commission. (2013). *Report on the role of extra-institutional actors in a democratic system (lobbying)* (Doc. CDL-AD(2013)011-e). Retrieved October 14, 2025, from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL%20AD\(2013\)011%20e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL%20AD(2013)011%20e) [in English].

10. OECD. (2010). *Recommendation of the Council on principles for transparency and integrity in lobbying* (OECD/LEGAL/0379). Retrieved October 14, 2025, from <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/256/256.en.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025

УДК 347.4

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-242-248

Панченко Сергій Володимирович,

доктор філософії з права,

керуючий партнер Адвокатського бюро «Панченко та партнери»,

викладач кафедри морського та господарського права Національного університету

кораблебудування імені адмірала Макарова

sergey.panchenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-8257-0661

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИН

У статті досліджено одну з ключових проблем сучасної цивілістики – класифікацію способів захисту цивільних прав учасників договірних правовідносин. Акцентовано увагу на тому, що відсутність єдиного науково обґрунтованого підходу до систематизації цих способів створює правову невизначеність та ускладнює формування сталої судової практики. Метою роботи є комплексний аналіз існуючих теоретичних підходів до класифікації способів захисту, визначення їх критеріїв та обґрунтування авторської систематизації, що враховує природу порушеного права.

Проаналізовано численні доктринальні класифікації, запропоновані провідними українськими вченими. Розглянуто такі критерії розмежування, як результат та характер правових наслідків (відновлювальні, компенсаційні, превентивно-припинні), суб'єкт застосування (судові, адміністративні, самозахист), джерело закріплення (загальні та спеціальні), сфера правовідносин (речові, зобов'язальні, корпоративні) та засоби реалізації (позовні та непозовні). Виявлено переваги та недоліки кожного з підходів, що підкреслює необхідність пошуку більш універсальної моделі.

На основі узагальнення наукових поглядів запропоновано авторську класифікацію, в основу якої покладено характер охоронюваних інтересів. Виділено дві фундаментальні групи: способи захисту майнових прав та способи захисту особистих немайнових прав. Майнові способи орієнтовані на відновлення економічного стану та компенсацію збитків, тоді як немайнові – на захист нематеріальних благ, пов'язаних з особистістю. Зроблено висновок, що запропонована систематизація має важливе теоретичне та практичне значення для вдосконалення правозастосовної діяльності. Майнові способи захисту цивільних прав орієнтовані на відновлення економічного стану та припинення неправомірного втручання у майнові права. Немайнові способи захисту цивільних прав спрямовані на охорону честі, гідності, приватності та інших особистих нематеріальних благ.

Ключові слова: види способів захисту; договірні правовідносини; способи захисту цивільних прав; майнові права; особисті немайнові права.

Panchenko S. CLASSIFICATION OF CIVIL RIGHTS PROTECTION METHODS FOR PARTICIPANTS IN CONTRACTUAL LEGAL RELATIONS

The article explores one of the key problems of modern civil law – the classification of civil rights protection methods for participants in contractual legal relations. It is emphasized that the lack of a unified, scientifically grounded approach to the systematization of these methods creates legal uncertainty and complicates the formation of consistent judicial practice. The aim of the work is a comprehensive analysis of existing theoretical approaches to classification, determination of their criteria, and justification of the author's systematization, which takes into account the nature of the violated right.

Numerous doctrinal classifications proposed by leading Ukrainian scholars are analyzed. Such criteria for distinction as the result and nature of legal consequences (restorative, compensatory, preventive), the subject of application (judicial, administrative, self-defense), the source of consolidation (general and special), the sphere of legal relations (real, obligatory, corporate), and the means of implementation (litigation and non-litigation) are considered. The advantages and disadvantages of each approach are identified, emphasizing the need for a more universal model. Special attention is paid to the analysis of the division of protection methods into general (Article 16 of the Civil Code of Ukraine) and special (established for certain types of legal relations). Their universality and the possibility of combination to ensure the most complete protection of the rights of participants in contractual obligations are highlighted.

Based on the generalization of scientific views, the author's classification is proposed, based on the nature of the protected interests. Two fundamental groups are distinguished: methods for the protection of property rights and methods for the protection of personal non-property rights. It is substantiated that such a division allows for a clear reflection of the nature of the violated right and the selection of the most adequate mechanism for legal response. Property methods are oriented towards restoring the economic state and compensating for losses, while non-property methods focus on the protection of intangible goods associated with the individual. It is concluded that the proposed systematization is of significant theoretical and practical importance for improving law enforcement activities.

Keywords: classification of protection methods; contractual legal relations; civil rights protection methods; property